

■ Cultuur

■ Economie

■ Jeugd

■ Milieu

■ Opvang en zorg

■ Over de grens

Recreatie

■ Sociaal

■ Wonen

Tuin van Kapitein Rommel

Chitra Gajadin

Introductie

“We werken hier vanuit spontaniteit met elkaar. Het is over en weer...het emotionele loopt er soms zo van af. Hier leren we omgaan met elkaars beperkingen. Waar je in een bedrijf helemaal niet aan toekomt, de dingen waar geen tijd voor is, worden hier wel gezegd. Ik geloof in dit project. Mensen zeggen ook tegen mij ‘hier merk je nog iets wat je bijna niet meer vindt...jullie zijn zo aardig’. En dit wordt ook bewaakt vanuit het bestuur. Het gaat ons niet om hoe groot we nog kunnen worden, maar om hoe we nog beter worden zonder dat het achterste wagonnetje niet meer meekan.” Math Rosendaal, de beheerder van De Tuin van Kapitein Rommel, vertelt met overslaand enthousiasme hoe medewerkers en vrijwilligers met elkaar omgaan.

De Tuin van Kapitein Rommel ligt schuin tegenover het station van Castricum en is vrij toegankelijk voor iedereen. Een houten bruggetje leidt naar de hekken van de tuin waar ‘Deense prinsessen’ en andere zeldzame appelsoorten te vinden zijn naast een stinsenbosje. De tuin is aangelegd rondom

een grote vijver met een eiland in het midden. Oude bomen werden niet gerooid, een slecht groeiende walnoot mocht blijven staan. Het voorste deel is een cultuurtuin waarin bloemborders, een kruidentuin en een kas. Verder staat er een ontmoetingsruimte die fraai uitzicht biedt op de tuin. Het achterste gedeelte van de tuin is ecologisch opgezet met een stinsenbos en een waterval. Net na de Tweede Wereldoorlog werd deze tuin aangelegd door gezagvoerder op de grote vaart, kapitein Rommel. Hij stelde zijn tuin graag open voor alle Castricumers. Na zijn overlijden in 1958 kwam de tuin in handen van gemeente Castricum en raakte vervolgens sterk verwaarloosd. Medio jaren '90 kon de tuin opgeknapt worden met sociale vernieuwingsgelden. Een projectgroep, die later overging in de stichting Tuin van Kapitein Rommel, zorgde voor de herinrichting met bijdragen van de Postcodeloterij en de Rabobank. De tuin is een plek waar ook “moeilijk plaatsbare” vrijwilligers terecht kunnen. Bijvoorbeeld (ex)cliënten van het provinciaal psychiatrisch ziekenhuis Duin en Bosch, of lichamelijk gehandicapten. Via trajectbegeleiding kunnen vrijwilligers in de tuin werkervaring opdoen en zo mogelijk weer terugkeren naar een betaalde baan.

Deelnemers en profijtgroepen

Het beschikbaar komen van Sociale vernieuwingsgelden bood De Gemeenschapsraad van Castricum de mogelijkheid een buurthuisachtig project te realiseren op een centrale plek dat er verwilderd en moerassig bijlag. In 1993 werd de stichting De Tuin van Kapitein Rommel opgericht. Castricumers die zich vanaf het eerste uur aanmeldden en zich inzetten om De Tuin op te knappen, vormen nog steeds de kern van de groep mensen die De Tuin van Kapitein Rommel een warm hart toedraagt. Een deel van de pioniers zit nu ook in het bestuur van de stichting. Coördinatrice Nona Kuijs vertelt waarom zij er zelf indertijd als vrijwilliger begon: “Dit was niet zo'n aangeharkte tuin en je kon hier met natuur en milieu bezig zijn. Eigenlijk ook wat meer kennis opdoen over planten. Ik heb een orthopedagogische achtergrond en in het speciaal onderwijs gewerkt, veel groepswork gedaan met verstandelijk gehandicapten. Toen ik hier kwam ben ik heel snel in de evenementen-

Beheerder Math Rosendaal

commissie gaan zitten, dat bood mogelijkheden om leuke dingen te organiseren.” Veel werk doet Kuijs nog steeds als vrijwilliger, haar huidige vijftien uren dienstverband zijn bij lange na niet toereikend. “Ik doe het omdat ik dit een hartstikke leuke plek vind om te werken en hier ligt ook mijn hart.”

De natuur-, cultuur-, educatie- en ontmoetingstuin biedt met zijn diversiteit ook zijn vrijwilligers ruime keus. Wie niet perse tussen de perken wil, kan ook kiezen voor een activiteit in de ontmoetingsruimte. Veel ouderen (AOW'ers) op zoek naar zinvolle tijdsbesteding zijn actief in deze tuin. Voor kinderen van basisscholen is de tuin een educatieve plek waar ze 'ontdekkings- en puzzeltochten' kunnen maken. Aan de Castricumse gemeenschap worden tal van evenementen aangeboden zoals koffieconcerten, kruidenworkshops, open tuindagen. Het pompoenenconcert in de zomer is een traditie geworden. In de ontmoetingsruimte worden exposities ingericht. Diverse organisaties krijgen elk jaar in december de gelegenheid zich te presenteren tijdens een kerstmarkt. Op deze manier wordt de band die deze tuin altijd met de bewoners van Castricum heeft gehad, in stand gehouden. Sinds 2002 staat De Tuin van Kapitein Rommel ook vermeld in het "Er-Op-Uit" boekje van de NS en dat zorgt voor belangstelling van ver buiten Castricum.

Voor de meeste vrijwilligers fungeert de milieunatuurtuin als ontmoetingsplek. Buiten in een tuin bezig zijn draagt bij tot innerlijke harmonie, haalt mensen uit hun isolement en zorgt voor socialisatie. De drie vaste medewerkers doen alle mogelijke moeite om voor elke vrijwilliger een passende taak of plek te vinden. Dat gebeurt met aandacht en liefde voor elkaar. De intentie mensen 'die meer tijd kosten' actief te betrekken bij het reilen en zeilen in de tuin, gaat gepaard met extra inspanningen. Soms zijn technische aanpassingen nodig. Beheerder Math Rosendaal is volgens coördinatrice Nona Kuijs heel inventief en weet voor iemand die door zijn handicap beperkt wordt, altijd een oplossing te bedenken. Mensen op sleeptouw nemen die extra aandacht eisen, kost enorm veel tijd. Instellingen die graag een vrijwilliger plaatsen in De Tuin van Kapitein Rommel gaan er niettemin van uit dat deze intensieve begeleiding niets hoeft te kosten. Een financiële vergoeding zou volgens coördinatrice Kuijs ruimte scheppen om die begeleiding gericht en gestructureerd op te zetten.

Vorig jaar werkten 38 vrijwilligers mee in de tuin. Bijna driekwart daarvan is vrouw. Zij ontfermen zich graag over de kruidentuin en het verspenen van de jonge plantjes in de kas. Naast het tuinwerk vraagt exploitatie van de ontmoetingsruimte veel

tijd en zorg. Gemiddeld zijn er per dagdeel drie vrijwilligers actief in de tuin of in de ontmoetingsruimte. De reden waarom iemand actief wordt in de Tuin van Kapitein Rommel, wisselt. Kuijs: “De een zegt 'goh ik zit al zo'n tijd niet zo lekker in mijn vel, als ik in zo'n tuin mag werken voel ik me weer veel beter'. Een ander zit liever niet alleen thuis. Hoewel in principe iedereen zich kan opgeven als vrijwilliger moet iemand toch wel sociaal zijn en gevoel hebben voor wat we hier doen. Wij zijn zuinig op onze mensen.”

Werken met een grote groep vrijwilligers zorgt in de praktijk vanzelfsprekend voor knelpunten. Het is belangrijk om in de gaten te houden wat een vrijwilliger leuk vindt om te doen en vervolgens een taak te vinden die niet te hoog gegrepen is. Dat vergt naast intensieve begeleiding, een helder draaiboek en een zeer goede afstemming. Er wordt gewerkt met een weekrooster en vaste indelingen. Goed onderling overleg tussen de drie vaste medewerkers is de basis waarop de dagelijkse gang van zaken gefundeerd is in De Tuin van Kapitein Rommel.

Draagvlak

Om iedere vrijwilligers en met name degenen die niet altijd eenvoudig inzetbaar zijn, toch het gevoel te geven dat ze een belangrijke bijdrage leveren, is in de praktijk meer nodig dan een strakke weekindeling. Gedrevenheid, begrip en geduld zijn cruciale sleutelbegrippen. Mensen graag zien terugkomen en opbloeien is dan ook de beloning voor de vaste medewerkers. Kuijs: “Het is heel erg leuk dat wij dit kunnen realiseren met de middelen die we hebben.” In dit gehele proces om er samen wat van te maken mag iedereen meedenken. De betrokkenheid van veel Castricumers bij hún Tuin van Kapitein Rommel uit zich op allerlei wijzen. Sommigen komen met planten aanzetten. Anderen

Tuin van Rommel

halen er appels voor de appelmoes. De evenementen in de tuin trekken een groeiende groep bezoekers. Het aantal donateurs neemt toe.”

Werkwijze

Diverse vrijwilligersgroepen werken aan onderhoud, vernieuwing en herinrichting van de tuin. Milieuvriendelijke maatregelen zorgen voor ecologisch verantwoord beheer. Om vertroebeling van de vijver in de zomer tegen te gaan, werden vorig jaar steurgarnaaltjes uitgezet die algen en afval eten. De planten in de tuin variëren van klapproos, boldierik, kamille, viooltjes tot zeldzame planten als de rietorchis en de gevlekte orchis. Door een educatief aanbod aan basisscholen hoopt men de Castricumse jeugd te interesseren voor alles wat er te zien valt in de tuin. Leerlingen van groep zeven en acht kunnen met een vragen- en opdrachtenformulier kennis maken met de natuur. Voor kleintjes is er een eenvoudige puzzelwandeloctocht. De exploitatie van de ontmoetingsruimte is uitgebreid. Naast koorrepetities, cursussen, bijeenkomsten van literaire clubs, middagen voor bejaarden, vergaderingen wordt de ruimte nu vaak aan particulieren verhuurd voor de vieringen van hoogtijdagen. Donateurs worden via de nieuwsbrief “Tuinbericht” op de hoogte gehouden van ontwikkelingen in De Tuin van Kapitein Rommel

Organisatie en financiën

De Stichting Tuin van Kapitein Rommel bepaalt het beheer en beleid van de tuin. Bestuurders, coördinator en beheerder vormen een ‘kerngroep’ die maandelijks bijeenkomt. De drie vaste medewerkers, coördinator Nona Kuijs (15 uur dienstverband), algemeen beheerder Math Rosendaal (vrijwilliger) en groenbegeleider Bertho Janssen (in dienstverband) voeren het beleid uit.

Vanaf 1 januari 2001 krijgt de stichting in het kader van het Welzijnsprogramma een jaarlijkse subsidie. In 2002 is dat € 12.628,25 per jaar. De inkomsten van de stichting zijn recentelijk sterk

verbeterd door onder andere uitbreiding van de verhuurmogelijkheid van de ontmoetingsruimte. De uitgaven van de stichting in 2001 waren totaal f 92.497,- de totale inkomsten bedroegen f 89.301,- Een campagne om meer donateurs te werven heeft succesvol gewerkt. Evenementen genereren evenals de verkoop van tuinartikelen en consumpties ook opbrengsten. De kosten van een nieuwe folder die vorig jaar werd gemaakt, werd gefinancierd met bijdragen van de gemeente en de Rabobank.

Ontwikkeling

De Tuin van Kapitein Rommel is een groot succes. Naast de betekenis die het heeft voor de mensen die er graag als vrijwilliger actief zijn, neemt de waardering van de Castricumse gemeenschap toe. Een positieve waardering van het gemeentebestuur blijkt ook uit de subsidie voor vier jaar. Tijdens een recent gevoerd overleg kwam naar voren dat bestuur en medewerkers het allen met elkaar eens zijn dat de tuin niet “grijzer” mag worden door wandelpaden te verbreden. De tuin moet juist groener worden en alles moet nog meer de ruimte krijgen om te groeien en te bloeien. Het ecologisch gebied in de tuin zal uitgebreid worden met onalledaagse planten. De verdere ontwikkeling van de tuin wil de stichting vooral in overleg bepalen met alle betrokkenen. Iedere zinvolle suggestie wordt serieus genomen.

Informatie

Stichting Tuin van Kapitein Rommel
Secretariaat: D. Ravestein
Postbus 218
1900 AE Castricum
Tel. (0251) 65 21 07

Bezoekadres: Tuin van Kapitein Rommel 2
Openingstijden: werkdagen tussen 9.30 en 16.30 uur.
Tel. (0251) 67 23 56

Natuurvriendenhuizen Nivon

Willy Hilverda

Omschrijving

Een natuurvriendenhuis is een doe-het-zelf hotel in het groen. Het biedt hoogwaardige voorzieningen met een beperkte service. Gasten kunnen hun eigen maaltijd bereiden in de keuken, waar voldoende pannen, borden en bestek aanwezig zijn. Nederland kent 15 natuurvriendenhuizen en 16 natuurkampeerterreinen, beheerd door vrijwilligers van Nivon Natuurvrienden Nederland.

Een van de natuurvriendenhuizen is De Hoogkamer in Vlaardingen, gevestigd in een voormalige boerderij. Op het terrein bevindt zich tevens een natuurkampeerterrein. De Hoogkamer viert in 2003 zijn 40-jarig jubileum als Nivon-huis. De boerderij zelf is al veel ouder. De Hoogkamer heeft veertig bedden.

Natuurvriendenhuis De Hoogkamer maakt vooral reclame binnen de eigen gelederen: via folders van het Nivon, het ledenblad De Toorts en de website van het Nivon. Daarnaast liggen er folders van De Hoogkamer bij de VVV in Vlaardingen.

Betrokkenen: initiatiefnemers/vrijwilligers

Nivon Natuurvrienden Nederland is de Nederlandse tak van de internationale natuurvriendenbeweging. In 22 landen bestaan zusterorganisaties. De afkorting NIVON staat officieel voor Nederlands Instituut voor Volksontwikkeling en Natuurvriendenwerk. De organisatie is begonnen in 1924 als Instituut voor Arbeidersontwikkeling, een zelforganisatie voor scholing van de arbeidersbeweging. In 1929 fuseerde het IVAO met de Nederlandse Arbeiders Reis Vereniging, die voor een groot deel bestond uit natuurvrienden.

De natuurvriendenbeweging staat nu voor duurzame recreatie met respect voor natuur, milieu en de medemens. De vereniging heeft 40.000 leden en ongeveer 3.500 vrijwilligers. Naast de reeds genoemde 31 accommodaties beheren actieve Nivonniers wandelpaden, zoals het Pieterpad. Daarnaast organiseert het Nivon actieve groepsvakanties, zoals trefkampen en wandeltochten. Ook worden activiteiten georganiseerd voor groepen die extra ondersteuning kunnen gebruiken, zoals vakantieperiodes voor senioren, eenoudergezinnen en asielzoekers.

Het Nivon heeft vijftig lokale afdelingen, die ook zelf veel activiteiten organiseren.

Het Nivon is een typische door-voor vereniging zoals ze het zelf noemen. Alles wat het Nivon doet, wordt bedacht, georganiseerd en uitgevoerd door de vrijwilligers, ofwel de actieve leden. Ook de natuurvriendenhuizen worden beheerd door vrijwilligers.

Op het landelijk bureau in Amsterdam werkt een tiental stafleden en de Federatie Rotterdam kent ook enkele stafkrachten.

Leden van het Nivon ontvangen een korting van dertig procent, onder meer bij overnachtingen in de duizend natuurvriendenhuizen in binnen- en buitenland

Profijtgroepen

Door de week maken veel scholen gebruik van de natuurvriendenhuizen voor werkweken.

Van de gasten wordt verwacht dat zij het nodige doen. Zo wordt van de gasten gevraagd een bijdrage te leveren aan de eenvoudige, dagelijkse schoonmaak.

Het aantal bezoekers van De Hoogkamer is de afgelopen jaren constant gebleven. Meer bezoekers zouden overigens wel welkom zijn. In de weekenden zijn alle kamers meestal bezet. Door de week staan er wel kamers vrij.

Het aantal bezoekers aan het kampeerterrein kent al veertig jaar een stijgende lijn, door de ontwikkeling van recreatiegebieden de Vlietlanden en Midden Delfland.

Hier melden

Begeleiding

De huiswachten worden gecoördineerd door de huiswacht-coördinator. Deze maakt deel uit van het bestuur van een natuurvriendenhuis. Het Nivon organiseert, als overkoepelende organisatie, cursussen en bijeenkomsten voor de beheerders van de huizen.

Een van de problemen waar de natuurvriendenhuisen mee te maken hebben is de vergrijzing onder de vrijwilligers. De oude garde blijft actief, maar het is moeilijk fris bloed aan te trekken.

Het Nivon ondersteunt de beheerders van natuurvriendenhuizen bij het werven en begeleiden van vrijwilligers. Er is een scholingsprogramma opgesteld waarin de 5 B's van het vrijwilligerswerk centraal staan: binnenhalen, belonen, behouden, begeleiden en beëindigen.

In het natuurvriendenhuis in Oisterwijk heeft een pilotproject plaatsgevonden over herverdeling van taken en het binnenhalen van nieuwe vrijwilligers. De ervaringen binnen dit project hebben onder meer geleid tot een speciale wervingsfolder die is gericht op gasten van natuurvriendenhuizen.

Onder deze gasten zijn potentiële vrijwilligers te vinden, is de gedachte achter de folder. Ook worden de huiswachten gestimuleerd om gasten aan te spreken en hen te interesseren voor vrijwilligersfuncties.

Organisatie

Natuurvriendenhuis De Hoogkamer wordt beheerd door een bestuur en twintig huiswachten. Het bestuur bestaat uit een voorzitter, secretaris en penningmeester, iemand voor de technische dienst, iemand voor de reserveringen, een coördinator huiswachten en een hoofd huishoudelijke dienst. De huiswachten hebben steeds in duo's een week lang dienst. Hun taken bestaan onder meer uit het ontvangen van de gasten, de overnachtingen afrekenen en het verdelen van de corveetaken.

Financiën

Een natuurvriendenhuis is in principe zelfvoorzienend. De gasten brengen jaarlijks voldoende geld binnen om een huis draaiende te houden. Zijn er extra uitgaven nodig, zoals voor verbouwingen, dan springt het Nivon bij. Vroeger werden de grote klussen ook door vrijwilligers gedaan. Tegenwoordig is dat niet meer haalbaar en huurt men professionals in.

Ontwikkeling

Een probleem bij de natuurvriendenhuizen zoals De Hoogkamer in Vlaardingse is dat het moeilijk is om aan nieuwe vrijwilligers te komen. Dit betekent ook dat het vrijwilligersbestand ernstig aan het ver-

grijzen is. Het Nivon probeert de natuurvriendenhuizen te ondersteunen door speciale cursussen te geven voor vrijwilligers die zelf weer vrijwilligers begeleiden.

Een ander probleem is dat de gasten steeds meer luxe verwachten. Soms speelt De Hoogkamer op deze wensen in, bijvoorbeeld tijdens speciale weken waar veel ouderen verwacht worden. Dan hoeven de mensen niet zelf te koken. Ook bij verbouwingen houdt de Hoogkamer rekening met de eisen die door gasten en instanties (brandweer, keuringsdienst van waren) worden gesteld.

Informatie

Nivon - Landelijk Bureau
Hilversumstraat 332
1024 MB Amsterdam
Tel. (020) 435 07 00
Fax (020) 637 65 33
E-mail info@nivon.nl
Website www.nivon.nl

Het Nivon geeft het ledenblad de Toorts uit en heeft folders over de verschillende activiteiten.

Kampeerterein De Hoogkamer

Boerderij & Erf

Harry Broekman

Introductie

De aanleiding voor Boerderij & Erf uit Alblasserwaard en Vijfheerenlanden was klassiek: de overheid liet een steekje vallen in het contact met de burgers. Die overheid was de Provincie Zuid Holland die midden jaren '90 een streekplan presenteerde dat in essentie niet meer inhield dan een reeks geboden en verboden. Burgers in Alblasserwaard en Vijfheerenlanden, doorgaans niet zo actiebelust of overheidsontrouw, verzetten zich hiertegen. De Provincie gooide het roer om en besloot tot een intensief inspraaktraject. Eén van de werkgroepen die toen aan de slag ging, bestond uit een aantal streekgenoten die de gezichtsbepalende boerderijen en hun erven in het landschap wilden behouden.

Een enthousiasmerend lid van de werkgroep was Huib de Kok, gepensioneerd veevoederhandelaar, amateur archeoloog en kenner van de economie van de streek. De werkgroep zorgde voor een klankbord bij de historische verenigingen, de regionale Molenstichting, de Bond van Plattelandsvrouwen en plaatselijke kenners van het gebied.

Achtergronden

Het landschap is van iedereen, maar elke boerderij kent een individuele eigenaar. De optelsom van bouwbeslissingen van afzonderlijke vastgoedeigenaren kan een nettoresultaat geven dat voor allen afstotelijk kan zijn. In dit spanningsveld opereert de Stichting en probeert een collectief belang van gebruikers van de streek op de agenda te krijgen. Met een toenemend, maar niet een bij-voorbaat-verzekerd succes.

Want geenszins is het vanzelfsprekend dat boerderijen in deze regio, hoe fraai ook, behouden blijven. Natuurlijk, met een provinciaal streekplan en gemeentelijke bestemmingsplannen kom je een heel eind, maar niet ver genoeg. Nog altijd kunnen individuele panden lelijk verbouwd worden. Of zelfs gesloopt worden, als er een pand met de zelfde bestemming voor terugkomt. Streek- en bestemmingsplannen hebben vooral een ordenende werking op structuurniveau, het toezicht zit nauwelijks op niveau van individueel object.

Ook de monumentenwet biedt te weinig bescherming: het is ondoenlijk en ongewenst om alle circa

1000 boerderijen in het gebied voor te dragen voor de monumentenlijst. Kortom, hoe zinvol overheden ook optreden, er blijft een belang onderbedeeld: dat is het alledaagse gezicht van de dorpen in de zo kenmerkende lintbebouwing van de streek. Te vaak werden de mannen van het eerste uur, bestuursleden van de latere, in 1998 opgerichte stichting, onprettig verrast als ze weer eens een fraaie boerderij verminkt zagen worden door verbouwingen.

Hun grief hierover kan wellicht begrepen worden als geborneerd conservatisme, maar hun motieven blijken gans anders. Zij verzetten zich tegen vervreemding, 't sluipenderwijs ontfutselen van 't streekeigene. De deelnemers komen op voor schoonheid, voor authenticiteit in de dagelijkse omgeving. Zij willen het verhaal van werken, wonen, waterbeheersing in het origineel, doorgeven aan hun kinderen. Ze staan niet vijandig ten opzichte van verandering, ze willen waken voor ontworteling.

Dit streven is niet hetzelfde als een pand of een reeks panden in een dorpsgezicht krampachtig in hun huidige staat en uiterlijk willen bevriezen. De inzet is de trits behoud, herstel en ontwikkeling van de boerderijen en hun erven. Geen openlucht museum, maar een functioneel gebruik van de woning en bedrijfsgebouwen, passend bij de eisen van de tijd en de (nieuwe) eigenaren.

Boerderij

Werkwijze

Daartoe verleent de Stichting velerlei hand en span diensten aan de eigenaren. Advies over geschikte architectenbureaus, over subsidiemogelijkheden, over alternatieven voor minder fraaie verbouwingsopties. Naast het consult aan individuele eigenaren gericht op functionele aanpassingen van pand en erf, biedt de stichting de volgende diensten.

- voorlichting aan een breed publiek (diapresentaties, folders, permanente expositie in het streekcentrum; in september 2003 verschijnt een boek over het leven van de boer en zijn gezin door de eeuwen heen;
- deskundigheidsbevordering: samenstellen van een handboek voor verbouwingen, cursussen bouwhistorie, uitgave van brochure met daarin tips voor aanplant en onderhoud, andere themafolders;
- presentatie van de landschappelijke kwaliteit aan de buitenwereld: samenstellen fietsroutes, mee organiseren van de verkiezing 'boerderij van het jaar';
- inventarisaties: opzetten van beeldbank, aanleggen van documentatie en beschrijvingen van gebruik van boerenerven, gereedschap en opstallen;
- surveillance: per dorp zijn er twee leden die veranderingen of op handen zijnde veranderingen aan de boerderijen melden aan het bestuur; zo snel mogelijk neemt dan een bestuurslid contact op met de eigenaar om te overleggen of de Stichting van dienst kan zijn.

Organisatie

Naast de stichting is er een vereniging. Recent werd nog een dochterstichting opgericht. De 'moeder' stichting werd opgericht in 1998, de vereniging een jaar later. De vereniging kwam tot stand om het draagvlak te verbreden. Momenteel zijn circa 200 mensen lid, waarvan de helft boerderij-eigenaar, de andere helft belanghebbende/belangstellende bij het landschap. De vereniging geeft een nieuwsbrief uit en heeft twee keer per jaar een bijeenkomst, meestal met excursies.

De stichting werft subsidie voor de projecten, waar werkgroepen van vrijwilligers aan werken. Momenteel fungeren de volgende werkgroepen van de stichting Boerderij & Erf Alblasserwaard - Vijfheerenlanden.

Werkgroep Boerenerven: hier verzamelen voornamelijk vrouwelijke vrijwilligers informatie over de specifieke inrichting, opstallen, beplanting en gebruik van boerenerven.

Werkgroep Toerisme, recreatie, educatie en publieksparticipatie: niet alleen fietsroutes werden

ontwikkeld ook autoroutes. Werkgroepleden komen in touw bijvoorbeeld op de jaarlijkse Monumentendag of de Landelijke Fietsdag. Onlangs werden ook alle historische verenigingen in het gebied bijeengebracht voor gezamenlijk beraad. Tevens is dit de werkgroep waar vanuit men vooral de jeugd wil bereiken, met lesbrieven en tentoonstellingen.

Werkgroep Advies en Voorlichting: hier kunnen eigenaren terecht met hun vragen. De werkgroep fungeert ook als expertisecentrum voor gemeenten, architecten en monumentencommissies.

Werkgroep Publiciteit en Fondswerving: deze onderhoudt in het huis aan huisblad een reguliere rubriek over de boerderijen, is thans druk met het selecteren en voordragen van de boerderij van het jaar in het kader van '2003 internationaal jaar van de boerderij'.

Werkgroep Inventarisatie, Documentatie en Signalering. Dit is de 'Intelligence Service' van de Stichting. Via een netwerk van contactpersonen verzamelt deze permanent informatie over boerderijen en bijgebouwen. Wanneer specifieke boerderijen om wat voor reden dan ook in hun kwaliteit of voortbestaan worden bedreigd, wordt er een stichtingsbestuurder of een consulent op af gestuurd. Deze spreekt met de eigenaar over diens plannen, soms is dat de aanstaande of recent nieuwe eigenaar. Die eigenaar krijgt dan advies over bouwhistorie, verbouw en restauratie, subsidiemogelijkheden, belastingfaciliteiten. Tevens maakt de Stichting duidelijk wat zij wenselijk acht vanuit haar oogmerk.

Dit leidt veelal tot overeenstemming, dikwijls zijn eigenaren blij met deze gratis 'bemoeizorg'. Echter, lang niet altijd komt het tot overeenstemming over hoofdzaken. Waar nodig inventariseert de Stichting dan wettelijke interventiemogelijkheden en waar nuttig bindt zij dan de strijd aan. Dit betekent dat gemeenten geattendeerd worden op overtredingen van bestemmingsplannen, of gevraagd worden om geen bouwvergunning af te geven etc.

Boerderij & erf

Om meer armslag bij haar interventies te kunnen verkrijgen is onlangs de 'dochter' Stichting Boerderijherstel Alblasserwaard Vijfheerenlanden opgericht. Boerderijherstel neemt beheer- en financiële risico's, daar waar de moederstichting die expliciet schuwt. De dochter wil boerderijen waarvan herbesteding en/of restauratie in private sfeer problematisch is, kopen om deze te laten restaureren en met een nieuwe bestemming te verkopen. De verwachting is dat deze dochter - door haar solide en ideële opzet - ook in staat zal zijn om gemeentebesturen iets flexibeler met woon-splitsingen en woonvergunningen om te laten gaan.

Primair echter is de dochter ervoor om in te springen, daar waar een individueel eigenaarschap niet voldoende trekkracht heeft om een moeilijk (lees duur/onrendabel) pand adequaat op te knappen. Voorts als weermiddel tegen eenzijdig georiënteerde projectontwikkelaars.

Financiën

Geld wordt verschaft voor de projecten die de werkgroepen uitvoeren. Subsidie wordt verkregen van de Provincie Zuid Holland, het Ministerie van Landbouw & Visserij, alsmede van de ministeries die samenwerken in de 'Belvédèrenota'. In deze nota wordt ook een subsidiemogelijkheid gescha-pen voor het behoud en de ontwikkeling van cultuurhistorisch erfgoed, zoals deze boerderijen met hun erven.

Fondsen zoals het VSB fonds werden met succes aangeschreven. Daarnaast zijn er sponsorbijdragen van plaatselijke bedrijven en banken. Verkoop van documentatie - zoals de fietsroutes - levert enige inkomsten op, alsmede de contributie van de vereniging. De adviezen zijn in principe gratis. Vaste consulent van Bureau Helsdingen hanteert, als hij bij individuele eigenaren op bezoek komt de stelregel: waar volstaan kan worden met een dag-deel, komt de advisering voor rekening van de Stichting. Daar waar hij extra consult geeft, stuurt hij in overleg een factuur aan de boer of nieuwe eigenaar. Die besparen zo immers op het inwinnen van advies elders.

Plannen liggen er op gebied van: meer leden wer-ven onder de huidige boerderijeigenaren; 't opstel-len van een omvattend communicatieplan; het handboek verbouw & restauratie herzien; in sep-tember 2003 een boek uitgeven over het leven van de boer op de boerderij door de eeuwen heen; uit-breiden en vernieuwen van de permanente exposi-tie in het Streekcentrum te Groot Ammers.

Ontwikkeling

Als boeren stoppen met de bedrijfsvoering, dan komen op een gegeven moment nieuwe bewoners in zo'n pand. De panden zijn duur, dus meestal hebben de nieuwe eigenaren uitgekristalliseerde wensen. Modern wooncomfort vereist dikwijls dat er gebroken en verbouwd moet worden. Zijn het ondernemers, dan willen deze het oppervlak en de kubieke meters efficiënt inrichten voor hun heden-daagse bedrijfsmiddelen.

De grootste kunst voor de Stichting is, om toegang tot het afwegings- en besluitvormingsproces van de (nieuwe) eigenaar te krijgen. Meer nog: om er op tijd bij te zijn. Het mooiste is natuurlijk wanneer de eigenaar de Stichting uitnodigt om te komen pra-ten. Vaker gebeurt het dat de Stichting een veran-dering of verkoop via-via hoort, soms pas als er een bouwvergunning is aangevraagd.

In de praktijk blijkt dan, dat als eigenaren eenmaal "in fase drie zitten van hun plan, zij moeilijk nog te bewegen zijn fase vier en vijf te wijzigen, laat staan weer van voren af aan te beginnen".

Daarom, hoe vroeger het advies verstrekt kan wor-den, hoe meer opties op tafel kunnen komen. Soms is het hierbij zaak om de plaatselijke aanne-mer voor te zijn, deze man kijkt beroepshalve

Boerderij & erf & koe

anders aan tegen nut en noodzaak van sloop en nieuwbouw. Hebben nieuwe bewoners hem al in de arm genomen, dan blijkt het lastig om de oorspronkelijke staat van het pand & erf gaaf naar een nieuwe gebruiksbestemming te brengen.

De schaal waarop de stichting werkt, acht men cruciaal voor het succes. Op deze manier – streekgebonden, aansluitend ook bij bestaande netwerken, ben je niet te groot of te klein qua bestand (1000 stuks is net nog te doen) en is de afstand te overbruggen; binnen een uur ben je toch wel overal. Het is ook de juiste schaal om vrijwilligers blijvend te interesseren voor de klus, op provinciaal niveau wordt dat toch te omvangrijk.

Advies aan anderen: doe het gewoon, kom in actie, je hoeft je omgeving niet van je te laten afpakken door calculerende, a-historisch opererende bouwlustigen.

Informatie

Stichting Boerderij & Erf Alblasserwaard
Vijfheerenland
J. Stam, Secretaris
Molenstraat 159
2961 AK Kinderdijk
Tel. (078) 69 12 535
E-mail jasta@wxs.nl

J. van Oostrum, Voorzitter werkgroep publiciteit en
fondswerving
Den Hoef 21
4233 GJ Ameide
Tel. (0183) 60 16 24
E-mail jvanoostrum@wellant.nl

Bureau Helsdingen
P.T. den Hertog, consultant
Helsdingse Voorweg 2
4133 ND Vianen
Tel. (0347) 37 06 51
E-mail piet.den.hertog@freeler.nl

Website:
<http://www.boerderijenerf.nl> (operationeel vanaf
medio 2003)

Kerkepaden Zieuwent (GLD.)

Harry Broekman

Introductie

In de jaren zeventig verdween bij de ruilverkaveling rond het dorp Zieuwent een fijnmazige structuur van landweggetjes, geschikt voor het langzame verkeer. Het wegensysteem werd aangepast voor zwaar en snel verkeer. Voor fietsers, met name kinderen en bejaarden ontstond met het drukker worden van het verkeer een steeds nijpender situatie. Nadat al diverse ernstige ongelukken zich hadden voorgedaan, werd in 1992 een schoolkind doodgedreden op de doorgaande weg. Toen was de maat vol voor een groep bewoners. Zij klopten aan bij het Plaatselijk Belang en een enquête werd onder de bevolking gehouden. Vele bewoners stelden voor om de dorpspaden weer in ere te herstellen om zo korte, veilige verbindingen met de dorpskern terug te krijgen.

In 1993 werkte een initiatiefgroep de plannen uit. Het project kwam in een versnelling toen in 1993 staatssecretaris Gabor van het ministerie van Landbouw en Visserij bekend maakte dat hij enkele pilots wilde financieren om het "boerenpad" in Nederland nieuw leven in te blazen.

De boerenpaden zouden contacten tussen agrariërs en stedelingen kunnen bevorderen.

Met steun van de gemeente Lichtenvoorde, de provincie Gelderland, het ministerie van LNV, het recreatieschap Oost-Gelderland en het Tweede Kamerlid de Jong (CDA) wist de inmiddels opgerichte Stichting Kerkepaden Zieuwent begin 1994 diverse partijen te committeren rond het volgende plan:

- In de periode 1994-1998 wordt 10 kilometer veilig fietspad in en rond het dorp aangelegd
- De stichting draagt de zorg voor de aanleg als projectontwikkelaar
- De stichting doet die aanleg en later het beheer, met vrijwilligers
- Naast een jaarlijkse rapportage volgt na vijf jaar een verantwoording waarin uitgebreid ingegaan wordt op sociale, juridische, recreatieve, landbouwkundige, cultuurtechnische en verkeerskundige aspecten
- De aanleg zou circa 500.000 gld. kosten, exclusief grondwerk en andere arbeidskracht. Achteraf is berekend dat voor 1 mln. gld. vrijwillige arbeid is ingebracht door en via de stichting.

- Rijk, provincie en gemeente en later het recreatieschap, kwamen een verdeelsleutel overeen voor die eerder genoemde 500.000,- gld. aanlegkosten.

De paden werden achtereenvolgens binnen deze afspraken aangelegd, zodanig dat de verbroken verbindingen tussen kleine wegen/paden en de dorpskern weer hersteld werden. De Stichting richt zich thans op beheer en onderhoud van de paden.

Deelnemers

Voorzitter van het bestuur Jos Kolkman is tevens voorzitter van het Zieuwents Belang en boer van beroep. Secretaris/Penningmeester Gerard Molleman is huisarts in Zieuwent en goed bekend met vele gezinnen in het dorp. Anton Stortelder, lid van de Oudheidkundige Vereniging is bioloog met ervaring in landschapsecologie. Henk ten Dam zat in het kerkbestuur te Zieuwent en Frans Domhof – werkmeester bij de Sociale Werkvoorziening - nam de coördinatie van vrijwilligers op zich.

Die vrijwilligers, dat waren er tientallen, met tal van nuttige beroeps capaciteiten als wegenbouwer, groenbeheerder, bouwvakker, boer, technicus, grondwerker, slachter, bierbrouwer, vrachtwagenchauffeur e.v.a. Losse individuen werden gevraagd op grond van hun specialisme, maar ook werd veel gebruik gemaakt van de inzet van groepen, vanuit het Zieuwentse verenigingsleven.

Draagvlak

Ogenschijnlijk lijkt het simpel, het dorp zal vanzelfsprekend zich achter het idee scharen, omdat er immers hoogwaardige verbindingen worden toegevoegd. Deels is die constatering ook terecht, zonder het enthousiasme van de gemeenschap was het nooit gelukt de paden te realiseren. Er zou dan te weinig vrijwillige arbeid voor aanleg en onderhoud beschikbaar zijn. Maar tot nu toe is een wezenlijk element nog niet besproken: de paden gaan nagenoeg geheel over particuliere grond. Meestal over boeren erf, met als eigenaren ook de plaatselijke kerk, een school, de gemeente, Staatsbosbeheer, het recreatieschap en het waterschap. Per kilometer pad moeten meerdere eigenaren en aanwonenden benaderd worden. Hoewel de paden smal zijn (twee meter breed) moet van elke

eigenaar toestemming verkregen worden. Eén eigenaar kan in theorie een pad tegenhouden. Dit vereiste een zorgvuldig opereren met grote kennis van de plaatselijke verhoudingen.

Werkwijze

Tien kilometer pad in vijf jaar willen realiseren stelt een initiatiefcomité voor verschillende uitdagingen, enkele hebben we reeds aangestipt. Het belangrijkste probleem is verkrijgen van toestemming. Het zou ondoenlijk zijn om alle benodigde grond aan te kopen. Niet alleen vergt dit enorme bedragen, veel agrariërs willen eenvoudigweg niet verkopen. Het recent van kracht worden van het Nieuw Burgerlijk Wetboek bood een oplossing. Met deze gewijzigde regelgeving werd het recht op erfdiensbaarheid uitgebreid. Een voorbeeld van erfdiensbaarheid is het recht van overpad: de grondeigenaar heeft de plicht anderen toch doorgang te verlenen over het betreffende pad, hoewel het zijn eigendom is. Eerder gold dat rechten en plichten op grond van erfdiensbaarheid slechts konden bestaan voor aan elkaar grenzende percelen of bebouwing. Tussen burens simpel gezegd. In het Nieuw Burgerlijk Wetboek werd bepaald dat erfdiensbaarheid ook gevestigd kan worden op onroerende zaken die niet grenzen aan elkaar.

De Stichting maakte slim gebruik van deze wetswijziging. Zij kocht een lapje grond aan de Baakse Beek van 280 m². Daarmee werd zij grondeigenaar en kon in principe overal in Nederland met andere eigenaren overeenkomsten van erfdiensbaarheid afsluiten. De leden van de stichting gingen dus de boer op: praten met de grondeigenaren in het tracé van het beoogde pad. Zij boden een eenmalige vergoeding van f 5,00 per m² voor 't gebruik van het pad. Om iedereen over de brug te krijgen, moesten de bestuursleden in de praktijk veel diplomatie en overredingskunst aan de dag leggen. Tal van weerstanden moesten het hoofd geboden worden. Zoals:

Neveneffecten

Zijn er geen nare neveneffecten op inkomen of rechtspositie voor de grondeigenaar? Neen, de eigenaar (boer) behoudt mest- en melkrechten, notariskosten blijven beperkt, ook bij verkoop of hypotheekaangelegenheden.

Not in my backyard (NIMBY)

“Liefst niet te dicht het pad aanleggen bij de behuizing i.v.m privacy “, dat bleek een veel gehoorde wens tijdens de planfase. Hagen of struiken planten bleek dan vaak de oplossing. Maar soms ook moest de Stichting een stukje verderop dan maar het pad aanleggen.

Andere overlast

De paden werden niet toegankelijk gesteld voor bromfietzers. In de praktijk blijkt dat overtreders van dit verbod door omwonenden spontaan vermaand worden. Honden moeten aangeliind lopen en de hondenuitlater hoort de drollen op te ruimen.

Volgorde

Ook bij deze Kerkepaden bleek volgorde een essentieel punt. De Stichting koos ervoor altijd eerst overeenstemming te bereiken met alle grondeigenaren, alvorens anderen werden ingelicht. Dat maakte de nodige stille diplomatie mogelijk en bood flexibiliteit met het tracé. Een tweede cruciaal aspect was de volgorde van benaderen van de grondeigenaren. Vooraf werd een inschatting gedaan wie waarschijnlijk het makkelijkste te overtuigen was en wie het moeilijkste. De reeks werd begonnen bij de makkelijkste mensen, opdat de macht van het getal - een overwicht van reeds binnengehaalde toestemmingen - als druk op de zwaarste klanten kon wegen.

Onderhoud en aanleg

Hier werden goede afspraken over gemaakt. Tijdstip, wie het doen, met welk materieel en onderwiens leiding etc. Soms werd in de onderhandelingen aangeboden sloten op te schonen, of nieuw te graven, afrasteringen te herstellen, houtwallen te snoeien, drainage aan de weilanden te verbeteren of lage stukken landbouwgrond te verhogen met

Met vereende krachten

zand dat vrijkomt bij het graven. De Stichting voert met vrijwilligers het onderhoud uit op basis van een onderhoudsplan per pad. Elk pad kent inmiddels een rayonhoofd die het beheer en onderhoud met de vrijwilligers coördineert en uitvoert. In het voorjaar en de zomer worden de randen van de paden, bij elkaar 22 kilometer graslint, vrijwel wekelijks gemaaid.

Organisatie

De Stichting stelde voor de creatie van het padennet een projectgroep in. Met daarin naast stichtingsleden vertegenwoordigers van de financierende partijen: Ministerie LNV, Provincie Gelderland, Gemeente Lichtenvoorde, het Recreatieschap Achterhoek- Liemers (voorheen 'Oost Gelderland'). Stichtingsleden voerden telkens de gesprekken met grondeigenaren en aanwonenden. Vrijwilligers - vooral oudere (40+) mannelijke dorpsgenoten die met een schop etc. overweg kunnen - hielpen (en helpen) intensief mee bij aanleg en onderhoud.

Financiën

Uiteindelijk beliepen de uitgaven f 545.000,-
Uitgesplitst:

Verwerving rechten	80.000,-
Aanlegkosten loonbedrijf	220.000,-
Materiaal	120.000,-
Afrastering en kunstwerken	80.000,-
Notariskosten	15.000,-
Overige	30.000,-

Verdeelsleutel van de kosten: rijk 50%; provincie 30%; gemeente en recreatieschap 10%.

Tussen begroting en werkelijke kosten zat een verschil van circa f 50.000,- als gevolg van een extra bruggetje, drainageproblemen, aanvullende eisen van eigenaren, maar ook benutten van kansen om extra landschappelijke waarden te realiseren. Dit door houtwallen te herstellen, natte hoeken en kikkerpoelen toe te voegen.

Vier betaalmeesters, elk met eigen bevoorschotting en afrekenregels gaf veel overleg. Het bestuur besteedde in de vijf jaar circa 3000 manuren om alles rond te krijgen: toestemmingen van eigenaren, vergunningen, contracten, tekeningen van paden, poelen, bruggetjes en andere landschapselementen, gunning aan loonbedrijf, aansturing dagelijkse werkzaamheden, rekrutering, organisatie en motivatie van vrijwilligers, controle op de uitvoering, publiciteit en veel, veel overleg. Fondsen werden aangeschreven - met succes - om gemechaniseerd materiaal te verkrijgen voor het beheer.

Ontwikkeling

Opvallend element van het padennet is dat het veel meer is geworden dan een stuk weg. Het padennet en de mensen die hun schouders eronder zetten, vormen een dynamisch element in het dorpsgebeuren. Het dorp kwam op televisie, de Volkskrant besteedde ruime aandacht eraan, Prins Claus feliciteert de initiatiefnemers. Het padennet wint prijzen: Gelderse Natuurbeschermprijs, Landelijke hoofdprijs 'Kernen met Pit' en de 'Henry Ford Award' voor het herstel van natuurlijke en culturele waarden.

Bij het pad worden beelden geplaatst en in 1996 en in 2002 was er een kunstroute tijdens de zomer met tientallen beelden van vele kunstenaars. Wandelaarverenigingen attenderen hun leden op het pad; de plaatselijke horeca-ondernemer Bongers haakte in met het verhuren van fietsen. De initiatiefnemers onderstrepen de waarde van het pad door te wijzen op de constructieve contacten tussen boeren en burgers in het dorp, de verantwoordelijkheid die ouderen hebben willen nemen voor de opgroeiende generatie en de onderlinge banden die tussen de vrijwilligers gesmeed, dan wel verstevigd werden.

Tips

Terugkijkend op het project formuleren bestuursleden Stortelder en Molleman de 10 belangrijkste elementen waardoor het project een succes kon worden:

- 1. Gemeenschapszin**
Zieuwent is van oudsher een hechte gemeenschap, dat helpt enorm.
- 2. Motivatie**
Een duurzaam gemotiveerd team van vrijwilligers, inclusief een gedreven bestuur, steunend op sleutelfiguren, zoals een goede voorman.
- 3. Originele ideeën**
De toepassing van de vernieuwde erfdienstbaarheidregeling was een gouden vondst.
- 4. Voldoende financiering**
Zonder voldoende dekking vooraf is het niet mogelijk.
- 5. Oplossingsgerichte, ondersteunende overheid**
Door toepassing van regels te hanteren als middel om doelen te bereiken en niet als een doel op zichzelf konden zaken soepeler verlopen.
- 6. Veelvuldig en open overleg met financiers/opdrachtgevers**
Hiermee komt identificatie met het project tot stand en kunnen onvoorziene zaken en overschrijdingen in een vroeg stadium getackeld worden.

7. *Veel publiciteit*
Lezingen en rondleidingen helpen misverstanden uit de weg te ruimen, draagvlak te vergroten en extra fondsen aan te boren.
8. *Onvoorziene kansen oppakken*
Tijdens de uitvoering konden kwaliteiten toegevoegd worden voor betrekkelijk gering geld. Dit leidde tot bijzonder veel positieve reacties.
9. *Correcte omgang met vertrouwelijke informatie*
Over verkennende gesprekken met eigenaren en aanwonenden werd niet uit de school geklapt voordat de plannen rond waren.
10. *Geluk*
Het project paste in de tijd en werd door nieuw beleid alleen maar verstrekt.

Informatie

Stichting Kerkepaden Zieuwent
G. Molleman secr./penningmeester
Dorpsstraat 32
7136 LM Zieuwent
Tel. (0544) 35 15 98

Over de constructie van de kerkepaden hebben bestuursleden Anton Stortelder en Gerard Molleman een fraai geïllustreerd boek geschreven: "Binnendoor en Buitenom" (ISBN 90 5011 120 3 / 1998). Verkrijgbaar bij de Stichting voor € 19,50. Tevens bron voor deze beschrijving.

Stichting Vrienden op de Fiets

Jeroen Flamman

Introductie

Stichting Vrienden op de Fiets is ontstaan in 1984. Initiatiefneemster en nog steeds de grote drijvende kracht is mevrouw de Blécourt. Iemand die graag rondtrok op de fiets, maar daarbij merkte dat er in Gelderland geen goedkope overnachtingplaatsen voor rondtrekkende fietsers waren, als alternatief voor de jeugdherbergen. Niet elke leeftijdsgroep voelt zich aangetrokken tot jeugdherbergen. Maar als 50-plusser kon ze zich goed voorstellen dat er binnen haar leeftijdsgroep interesse was voor extra overnachtingsmogelijkheden.

Zonder te overleggen met haar man, plaatste ze een oproep in de plaatselijke krant de 'Arnhemse Koerier', waarin ze vroeg of mensen bereid waren in hun eigen woning logies en ontbijt beschikbaar te stellen voor mensen die op de fiets door Nederland willen trekken, tegen een kleine vergoeding. Ze kreeg ongeveer twintig reacties, en bovendien wilde de krant haar over het idee interviewen; genoeg animo om met het idee aan de slag te gaan. Ook de Gelderlander schonk er aandacht aan, waarop nog eens zestig positieve reacties binnenkwamen van mensen die hun adres graag beschikbaar wilden stellen. Dat waren dus al tachtig adressen in Gelderland waar fietsers goedkoop konden overnachten. De prijs voor een overnachting baseerde ze op de prijs die jeugdherbergen hanteerden, destijds f 17,50.

Door de aandacht van de kranten waren er direct al een aantal geïnteresseerde fietsers die gebruik wilden maken van het initiatief, maar de echte vraag kwam pas nadat de Blécourt naar het reizigersblad 'de Kampioen' een persbericht had gezonden. Er reageerden ongeveer honderd fietsers. Mevrouw de Blécourt bracht een boekje uit met alle mogelijke overnachtingadressen. Haar man, inmiddels op de hoogte, hielp een handje door op zijn werk de noodzakelijke kopieën te maken. De kosten van ongeveer f 100,- werden betaald uit de huishoudpot.

Fietsers werden in ruil voor een bijdrage van f 7,50 officieel donateur en kregen het boekje met adressen thuisgestuurd, waarna ze deze zelf konden benaderen voor een afspraak. De naam werd in alle haast verzonden en de nadruk werd hierbij gelegd op het sociale, gezellige en vrijblijvende van

het initiatief: 'Vrienden op de Fiets'.

Het principe van donateurschap en adressenboekje wordt nog steeds gehanteerd. Tegenwoordig kunnen ook wandelaars gebruik maken van het overnachtingaanbod, dat inmiddels uit meer dan 2000 adressen bestaat. Het aantal donateurs is vele malen groter.

Mevrouw de Blécourt, inmiddels 71 jaar, is nog steeds graag actief voor de stichting. De eerste 10 jaar verrichtte ze vrijwel al de werkzaamheden zelfstandig, maar sinds enkele jaren wordt ze daarbij ondersteund door haar echtgenoot, beide dochters en zoon. Zij introduceerden het gemak van de computer om de adressenadministratie goed bij te houden. Ze zijn voornemens de stichting voort te zetten zodra hun moeder mocht komen te overlijden.

Profijtgroepen en draagvlak

Er zijn in principe twee groepen die baat hebben bij de activiteiten van de Vrienden op de Fiets: de fietsers en wandelaars, en de mensen die hun adres als overnachtingplaats aanbieden. Vrijwel iedereen is 55-plusser, hun motivatie is nieuwsgierigheid en gezelligheid. Mensen bieden een slaapplek aan om nieuwe sociale contacten op te doen, niet vanwege het geld. Ook voor de reizigers is dat een motief, naast een goedkope overnachting. Het grootste gedeelte van de mensen die logies en ontbijt aanbieden is zelf ook lid van Vrienden op de Fiets, of is dat geweest. Dit verklaard ook meteen het succes van Vrienden op de Fiets door heel Nederland. Het initiatief begon weliswaar in Gelderland, maar gebruikers waren zo enthousiast dat ook zij graag een overnachtingadres wilden aanbieden. Dit is een automatisme geworden waarbij ook de mond tot mond reclame voor een positieve stimulans heeft gezorgd. Uiteindelijk heeft het geleid tot een zeer groot overnachtingaanbod in heel Nederland. Ook toeristen uit België, Duitsland en Engeland maken inmiddels gebruik van de geboden adressen.

De stichting wordt breed gedragen. Bladen als De Kampioen, Op Pad en Te Voet besteden er geregeld aandacht aan en maken er ook zelf gebruik van: met het adressenboekje trekken redacteurs door het land en beschrijven achteraf hun bevindingen

in een enthousiast reisverslag. Op deze wijze hoefde de stichting al na enkele jaren nauwelijks energie te steken in het benaderen van de bladen; de aandacht en promotie ontstond vanzelf. Inmiddels is Vrienden op de Fiets aangesloten bij de Stichting Landelijk Fietsplatform, een onafhankelijk coördinatiepunt voor het toeristisch-recreatieve fietsen in Nederland. Zij ontwikkelen en beheeren fietsroutes, beschreven in twee basisgidsen en vaak ook nog apart gepubliceerd. In al deze publicaties staat de stichting Vrienden op de Fiets beschreven; in ruil daarvoor vermeldt Vrienden op de Fiets in hun adressenboekje ook wat de activiteiten van het landelijk fietsplatform zijn. Zo wordt Vrienden op de Fiets eenvoudig gevonden door mensen.

Werkwijze

Het principe van Vrienden op de Fiets is eenvoudig: Voor € 6,- wordt je donateur van de stichting en krijg je het adressenboekje en een donateurkaart voor één jaar. In het boekje staan al de overnachtingadressen met telefoonnummer. Enkele dagen voor je geplande bezoek neem je telefonisch contact met het gastadres op voor een afspraak. Bij aankomst toon je de donateurkaart ter controle. Voor € 14,- per persoon krijg je een kamer met schoon bed, een ontbijt en een warme douche. Hoewel een eenvoudig principe, is de organisatie ervan tijdrovend. Dit komt voornamelijk door de intensieve wijze waarop de stichting omgaat met haar gastadressen. Elk jaar worden twee à drie maanden uitgetrokken om al deze adressen te bellen met de vraag of zij ook voor volgend jaar weer hun adres ter beschikking willen stellen en hoe het hun dit jaar bevalen is. Deze persoonlijke benadering wordt erg gewaardeerd. De gastadressen hebben de kans om hun verhaal, positief dan wel negatief, te vertellen en krijgen het gevoel dat er met hun ervaring iets wordt gedaan. Bovendien wordt het hen erg makkelijk gemaakt om zich weer op te geven voor een volgend jaar. Ook houdt de stichting de controle over de gang van zaken, en weet ze weet precies waar en wanneer er iets vervelends is gebeurd, waarop meteen gereageerd kan worden. Wanneer een bezoeker zich misdragen heeft, wordt deze uitgesloten voor verdere deelname aan de activiteiten. Indien een gastadres niet voldoet aan de criteria (een schone kamer, een fatsoenlijk bed, een kamer met voldoende lichtinval (dus géén zolderkamer) en een normale, sociale en vriendelijke benadering), zal de stichting zelf langsgaan om dit te controleren. Als blijkt dat aan de criteria niet of onvoldoende kan worden voldaan, wordt het gastadres uit het bestand gehaald.

Organisatie

Vrienden op de fiets is pas sinds een jaar of zes een stichting. De organisatie groeide uit haar vegen, had inmiddels een flink ledenbestand van donateurs die tezamen een behoorlijk bedrag aan inkomsten opleverden. Er werd geen winst gemaakt, alle verdiende gelden werden direct in de organisatie gestoken, maar van een financiële verantwoording was geen sprake. De belastingdienst adviseerde om van Vrienden op de Fiets een rechtspersoon te maken.

De stichting gaat uit van de persoonlijke kwaliteiten van de familieleden; er bestaan geen strikt gescheiden taakomschrijvingen. Formeel is mevrouw de Blécourt voorzitter, en haar echtgenoot penningmeester.

De zoon onderhoudt de website, beide dochters zijn verantwoordelijk voor de communicatie via e-mail en het bijhouden van het adressenbestand op de computer. Mevrouw de Blécourt houdt zich vooral bezig met de persoonlijke contacten, en de kinderen helpen waar mogelijk. Afhankelijk van ieders tijd, zin en mogelijkheden neemt men elkaars taken over. Vergaderd wordt er nauwelijks, kort telefonisch overleg volstaat meestal. Omdat de stichting in al die jaren steeds hetzelfde is blijven doen, is voor iedereen duidelijk wat er gedaan moet worden en worden de werkzaamheden min of meer vanzelf verricht.

Financiën

De stichting maakt geen gebruik van subsidies en fondsenwerving, vanuit de gedachte onafhankelijk te willen zijn. Er is bij de start van de stichting, met de ontwikkeling van het eerste boekje, eenmalig een kleine honderd gulden uit de huishoudpot gehaald, en daar is het eigenlijk bij gebleven. Alle investeringen worden gedaan met het geld van de donateurs. Er wordt ook geen provisie gevraagd van de gastadressen. Van de donateurgelden worden de portokosten, de telefoonkosten, de drukkosten van het boekje, de kosten voor het gebruik van internet, de kosten voor enveloppen en briefpapier en de onvoorziene kosten betaald. Als de stichting merkt dat deze kosten voor het volgende jaar teveel dreigen op te lopen, probeert ze via een lichte prijsverhoging van het donateurschap dit potentieel verschil te dichten. In de twintig jaar dat Vrienden op de Fiets actief is, is die prijs nauwelijks verdubbeld. Voor de prijsbepalingen van de overnachtingadressen gaat de stichting nog steeds uit van de gemiddelde prijs voor een nacht met ontbijt bij een jeugdherberg. Het eerste jaar was dit bijna € 8,- in 2002 betalen de reizigers € 14,- voor een overnachting.

De stichting houdt een kasboek bij dat elke maand wordt opgemaakt en aan het eind van het jaar worden de jaarrekening en de eindbalans bij de belastingdienst opgegeven.

Ontwikkeling

Vrienden op de Fiets is een begrip geworden. De doelstelling, het bieden van mogelijkheden voor goedkope overnachtingplaatsen aan rondtrekkende fietsers en wandelaars, is in feite behaald en er zijn geen plannen deze doelstelling uit te breiden. De stichting is tevreden met wat ze doet en ziet geen heil in nieuwe ontwikkelingen of samenwerkingsverbanden. Ze houdt haar activiteiten bewust beperkt om het organiseren overzichtelijk te houden. Er worden elk jaar gemiddeld honderd nieuwe adressen in het bestand bijgevoegd en dit illustreert het succes.

Mevrouw de Blécourt is van mening dat ze wel een beetje geluk heeft gehad, aangezien het initiatief startte in een periode dat het fietsen snel aan populariteit won. Het feit dat mensen gebruik maakten van de mogelijkheden voor vervroegd pensioen heeft ongetwijfeld geholpen. Maar zonder haar doortastendheid in de beginperiode was het niet gelukt. Ook de persoonlijke benadering met het telefoneren van alle deelnemers wordt als

succesfactor gezien. Maar het is ook een valkuil: hoe groter het bestand aan adressen wordt, des te groter zal de tijdsinvestering worden deze op dezelfde wijze te benaderen. Maar mevrouw de Blécourt is daar zelf nogal nuchter in: "Als er teveel adressen komen en we kunnen het niet meer aan, dan stoppen we er gewoon mee."

De eenvoud van deze aanpak is verbluffend. Kennelijk is op het juiste moment potentiële vraag en aanbod onderkend en bij elkaar gebracht. Velen zijn gebruiker en aanbieder van overnachtingen, waardoor het karakter van 'dienstenuitruil tegen kostprijs' ontstaat. Een tweede Vrienden op de Fiets zal weinig zoden aan de dijk zetten. Maar het eenvoudige principe is wellicht ook op andere terreinen te gebruiken.

Informatie

Stichting Vrienden op de Fiets
Mevrouw de Blécourt, voorzitter
Brahmsstraat 19
6904DA Zevenaar
Tel. (0316) 34 26 36
Website www.vriendenopdefiets.nl
E-mail info@vriendenopdefiets.nl

De Bickershof

Jeroen Flamman

Introductie

Eind jaren zeventig was de wijk Wittevrouwen in Utrecht een dichtbebouwde, oude stadswijk. De meeste binnenterreinen waren in gebruik als bedrijfsruimte, vooral garages. Zij zorgden voor aanzienlijke omgevingshinder en vervuiling. Bewoners organiseerden zich met hulp van het wijkcomité om de kwaliteit van de woonomgeving te verbeteren. Zij slaagden erin als wijkcomité stadsvernieuwingsgelden vrij te krijgen voor aankoop en herinrichting van binnenterreinen. Doel was om plekken te creëren waar kinderen konden spelen en sociale contacten konden gedijen in een groene en rustieke omgeving.

Eind 1979 verkochten twee garagebedrijven hun opstallen aan de gemeente, die kort daarna werden gesloopt. Op een inspraakavond ontstond een groep mensen, die van het terrein wel iets moois wilden maken. Maar de bodem bleek ernstig verontreinigd door de garages. Een klein groepje bewoners zette zich in om het terrein zo snel mogelijk gesaneerd te krijgen. Een dikke laag grond werd afgegraven en met wit zand en een halve meter teelaarde bedekt. Het vervuilde grondwater werd met een zuiveringspomp afgevoerd, die ongeveer tien jaar lang in werking is gebleven.

Tijdens de saneringsperiode groeide bij het groepje bewoners een idee over de inrichting, wat door twee hoveniers werd omgezet in een voorstel aan de gemeente. Dat voorstel druiste in tegen de plannen van de gemeente, die een verhard terrein met enkele struiken voor ogen had. Het uiteindelijke inrichtingsplan is een compromis geworden van

beide voorstellen. Niettemin bleek het onderhoud het gemeentelijk budget te overstijgen. De oplossing was het beheer aan de bewoners over te dragen.

Het terrein werd in 1986 geopend, en vanaf dat moment heeft de Bickershof zich kunnen ontwikkelen tot wat het nu is: een groen, ecologisch hof midden in een dichtbebouwde stadswijk, onderhouden voor en door de omwonenden, waar mensen komen voor rust, ontspanning en gezelligheid. Het langgerekte terrein (circa 20 bij 70 meter) is in drie stukken opgedeeld: een speelplaats in het midden, geflankeerd door enerzijds een natuurgee­deelte en anderzijds een cultuurgee­deelte. Je vindt er een heemtuin, kruidentuin, boerentuin, volkstuintjes, een boomgaard, kweekkas, speel­huisjes, klimrekken, een zandbak, een leemvijver met regenwatertoevoer vanaf de daken, bijenkorven, en dierenverblijven voor kippen, eenden, konijnen en een dwerggeit. Een bezoeker noemde het ooit 'een dorp in een stad'.

Initiatief

Tijdens de sanering van het terrein organiseerde een klein groepje bewoners zich in een werkgroep. Vanuit de drijfveer om een aangename woonomgeving te realiseren en met grote liefde voor de ecologische principes, hebben ze veel tijd besteed aan het verwerven van kennis over het inrichten, de ecologie en het beheer. Een groot aantal plaatsen zijn bekeken, ook aspecten als inbraakgevoeligheid van de achterkant van de aangrenzende huizen werden meegenomen.

Men benoemde vier speerpunten voor de inrichting: een maximale sociale controle, het vermijden van vervuiling en vernieling, ruime aandacht voor ecologie, kringlopen en natuur in de stad, en de interesse voor bewoners oproepen door een spannend en gevarieerd terrein in te richten. En de bewoners zouden nauw bij het beheer betrokken moeten worden.

Tijdens een inspraakavond bleek dat de ontwerpers van de gemeente niet de kennis en de wil hadden een tuin te realiseren zoals de bewoners die voor ogen hadden. Er werden twee externe hoveniers ingeschakeld, die op basis van gesprekken met de werkgroep en een avond met de bewo-

Elfenbankjes

ners een voorstel voor de inrichting maakte. De gemeente ging daar niet mee akkoord. Uiteindelijk werden de plannen van de bewoners en van de gemeente in elkaar geschoven. Maar er bleek geen geld om het terrein door de gemeente te laten onderhouden; het plan kon alleen doorgang vinden indien de bewoners daar zelf een wezenlijke bijdrage aan zouden leveren. Een idee dat zeer goed in de denkwijze van de bewoners paste, maar waar volgens hen wel een zeggenschap over het terrein en beschikbare onderhoudsgelden tegenover diende te staan. Dat ging de gemeenteambtenaren weer te ver. De werkgroep doorbrak de impasse door een onderhoud aan te vragen met de betreffende wethouder. Tegen de nadrukkelijke wens van zijn ambtelijke staf, stemde deze in met het plan van de bewoners om het terrein volledig zelf te beheren.

Er volgde een periode van onaangename verstandhoudingen tussen bewoners en ambtenarij, maar het tij zat mee voor de Bickershof. De gemeente moest bezuinigen en de toenemende vervuiling en vernieling maakte sociale controle juist wenselijk, terwijl thema's als milieu en duurzaamheid de politieke agenda's begonnen te vullen. Het concept van de Bickershof werd een onderwerp waar politiek mee te 'scoren' viel. In 1986 werd de Bickershof aangelegd en geopend.

Deelnemers

De bewoners richtten de bewonersvereniging De Bickershof op als beherende instantie. De oorspronkelijke kartrekkers vormden het bestuur, en omwonenden waren vrijwillige leden; iedereen kreeg zeggenschap, maar geen verplichtingen.

In de loop der tijd zijn er een aantal kleine belangentegenstellingen opgetreden tussen enkele omwonenden; over het al dan niet plaatsen van een haan in de tuin, de mate van loslaten van de geit, het plaatsen van hekjes rond bepaalde plekken zodat kinderen geen risico zouden lopen, etc. Maar alles in een hoge mate van tolerantie. Grootste tegenstelling ontstond enkele jaren geleden, toen enkele bewoners en bedrijfjes aan de achterzijde van de Bickershof, begrensd door een hoge dichte muur, ramen en deuren in die muur wilden plaatsen om zo ook van de tuin gebruik te kunnen maken. Dat heeft tot een aantal conflicten geleid, omdat zij geen aandeel in het beheer hadden, en met het plaatsen van ramen en deuren het aanzicht in de tuin drastisch zou veranderen. Na extra belegde ledenvergaderingen en overleg met gemeente werden alsnog een aantal ramen en deuren geplaatst, en na enige tijd was vrijwel iedereen er aan gewend.

Het ontstaan van de Bickershof, het beheer daarvan en een continuïteit daarin is in grote mate afhankelijk (geweest) van de oorspronkelijke kartrekkers; dat geeft een belangrijke kwetsbaarheid aan; één van de bestuursleden is recentelijk overleden, een ander is ernstig ziek en heeft onlangs het bestuur verlaten, mede om te voorkomen dat het voortbestaan van de Bickershof te afhankelijk van hem zou worden. Zijn kennis van de heemtuin en de ecologie, zijn spilfunctie in de communicatie met en activering van andere bewoners verdwijnt hiermee, hoewel hij nog wel als vraagbaak beschikbaar blijft. De gevolgen zijn direct merkbaar; het is stil en rustig in de Bickershof en het bestuur is zich aan het bezinnen op de lange termijn. Zij werkt op dit moment aan een nieuw beheersplan, dat met name voor de toekomstige bewoners als draaiboek en historisch naslagwerk moet gaan dienen.

Profijtgroepen en draagvlak

De Bickershof ligt in een kindvriendelijke buurt, er wonen jong en oud en veel studenten, maar weinig allochtonen; de woningen zijn in trek en dus prijzig. De meeste bewoners zijn 'echte' stadsbewoners; zij hadden weinig met groen te maken vóór ze bij de plannen voor de Bickershof werden betrokken. Veelal zijn zij degenen die nu het enthousiasme uitstralen en trots zijn op hetgeen bereikt is. Het merendeel van de bezoekende omwoners heeft geen aandeel in het beheer, maar kan vrijelijk genieten van de groene oase.

Hofdame

Aan de hof grenst ook een crèche, die gebruik mag maken van de speeltuin. Ook de crèche wordt zelfstandig beheerd door een aantal ouders; in ruil voor het gebruik van de speeltuin doen zij eenvoudig beheer rondom de speeltuin. Tevens stelt de crèche haar ruimte ter beschikking voor de ledenvergaderingen.

Als mogelijke bron van inkomsten ontwikkelde het bestuur een plan voor een fietsenstalling in een van de aangrenzende ruimtes. De gemeente keurde het plan goed en sindsdien kunnen bezoekers volgens standaard gemeentetarief veilig hun fietsen kwijt. De bewoners beheren de stalling zelf, en over de inkomsten die ermee verworven worden kan de Bickershof zelf beschikken. Deze gelden zijn inmiddels de belangrijkste inkomstenbron geworden. Vanuit de omliggende buurt komen regelmatig bewoners een bezoek aan de Bickershof brengen; met name in het voorjaar is er sprake van een 'overbevolking' van kinderen, nieuwsgierigen, en mensen die rust zoeken.

De gemeente loopt steeds vaker met de Bickershof te koop; de houding is in de jaren omgeslagen van moeizaam gedogen tot actief stimuleren van bewonersparticipatie. Opgenomen in toeristenfolders, onderdeel van wandelroutes en genoemd als praktijkvoorbeeld in brochures over ecologie en permacultuur, oefent de Bickershof een grote aantrekkingskracht uit op dagtoeristen en andere geïnteresseerden; onlangs zelfs een groep Zweedse studenten.

Utrecht heeft meerdere binnenterreinen. Veel omwonenden aldaar zien de Bickershof als voorbeeld en de beheerders als ervaringsdeskundigen in het realiseren en beheren van een stadstuin.

Hoewel volledig beheerd door de bewoners, is de Bickershof een openbare ruimte, en dus in principe voor iedereen toegankelijk. Maar de gemeente is akkoord gegaan met het hanteren van beperkte openingstijden: van 09:00 uur tot 18:00 uur, daarna sluiten de bewoners de twee toegangen met hekken af. De bewoners vreesden overlast, inbraak, vandalisme en hondenpoep. In de praktijk valt dat echter reuze mee. Mensen met honden worden vriendelijk verzocht het terrein niet te betreden en af en toe worden lastige jongeren weggestuurd. Gewoon door op hen af te stappen en bij herhaling hun ouders te bezoeken. De sociale controle is er groot en er gaat een preventieve werking vanuit.

Begeleiding

Bij de totstandkoming van de Bickershof heeft het opbouwwerk een belangrijke stimulerende rol gehad. Naast adviezen leverde zij ook eenvoudige

praktische faciliteiten, voor het kopiëren van stukken en dergelijke. De opbouwwerkster, later wethouder namens Groen Links, onthulde een steen bij de opening van de Bickershof, waarmee een duidelijke wederzijdse waardering tot uitdrukking werd gebracht. Ook het gemeentelijk Wijkbureau, belast met de decentrale aanpak van het wijkbeheer, werkte mee.

Verder kwam vrijwel al de benodigde kennis en vaardigheden uit de werkgroep zelf, of uit hun persoonlijk netwerk. Deze kennis heeft zich in de loop der jaren sterk ontwikkeld. Eén van de bestuursleden bijvoorbeeld is tegenwoordig in een parttime functie actief voor Stichting Samenhang, een stichting die zich inzet voor bewonersparticipatie.

Werkwijze

Bij het beheer staan ecologische principes voorop. Dit betekent dat zoveel mogelijk materiaal wordt hergebruikt, er wordt zo weinig mogelijk aan- en afgevoerd, en van elektrisch gereedschap wordt zo min mogelijk gebruik gemaakt. Eén van de belangrijkste doelen is het realiseren van een kringloop in de tuin. Het gebruik van compost uit de heemtuin (natuurgedeelte) voor de volkstuinten (cultuurgedeelte) is hier een voorbeeld van.

Het beheer wordt op een aantal wijzen ingevuld. Bijvoorbeeld door de aanleg van volkstuintjes die aan de bewoners verhuurd worden. Daarnaast heeft een aantal bewoners een vaste klus in de tuin: het maaien van het gras, het legen van de vuilnisbakken, het op orde houden van de zandbak en de verzorging van de dieren of het bijhouden van een specifiek stukje van de tuin, zoals de kruidtuin of de boerentuin. Ook zijn er vaste werkdagen, waarop tussen 11.00 en 15.00 uur met ieder die dat wil in de tuin wordt gewerkt. Ieder heeft hier zijn vaste taken, soms al jarenlang dezelfde. Op dergelijke werkdagen komen ook altijd veel wensen en ideeën t.a.v. de hof naar boven.

In het kader van een nieuw beheerplan wordt nu overwogen om al het werk op te delen in afgebakende, los van elkaar staande klussen, omdat veel bewoners hebben aangegeven dat graag te willen. Maar daarmee bestaat het risico dat afbreuk op het ecologisch systeem wordt gedaan en de sociale functie van de Bickershof verdwijnt.

Voor de communicatie gebruikt de Bickershof een website, waarin bewonersberichten worden geplaatst. Tevens staat er in de hof een mededelingenbord. Maar het gros van de interne communicatie vindt plaats tijdens de werkdagen en de ledenvergaderingen. Naar buiten toe communiceert de Bickershof eveneens via de website. Ze nemen deel aan een plantenruilbeurs en versturen

naar betrokkenen en begunstigers kerstkaarten met een foto van de tuin.

De vrijblijvendheid voor bewoners om een rol in het beheer van de Bickershof te vervullen, heeft het tot op heden een succes maakt. Het is zoeken naar betrokkenheid en draagvlak, door te praten en te overleggen en ideeën uit de mensen zelf te laten komen.

Organisatie

De vereniging bestaat uit een bestuur van drie bewoners en een kleine honderd leden, waarvan ongeveer de helft een actieve bijdrage levert; een tiental bewoners is echt heel actief. Zij krijgen geen specifieke beloning en doen alles op vrijwillige basis. Sinds 1987 heeft de vereniging globale bepalingen en spelregels opgenomen in een statuur, zoals het verbod op gif- en kunstmestgebruik en het toegangsverbod voor honden. Op dit moment wordt er gewerkt aan een uitgebreid nieuw beheerplan.

Het beleid van de Bickershof wordt geheel bepaald door de ledenvergadering. Normaal gesproken vind er één maal per jaar een ledenvergadering plaats; meestal komen daar zo'n 15 á 20 bewoners op af. Het gaat niet zo officieel en niet alles wordt op papier vastgelegd. Per jaar wordt bekeken hoe verder te gaan; zeer pragmatisch. Jaarlijks wordt het beheerplan vastgesteld, volledig gebaseerd op ecologische principes.

De gemeente speelt in het beleid van de Bickershof nauwelijks een rol. Ze onderkent inmiddels de winst van deze vorm van bewonersparticipatie. In die zin heeft de Bickershof een belangrijke voortrekkersfunctie gehad in de ontwikkeling van de gemeentelijke zienswijze.

Financiën

De Bickershof heeft de beschikking over een eigen budget. De penningmeester beheert de gelden en maakt ieder jaar de balans op. Een tweekoppige kascommissie bestaande uit verenigingsleden voert een kascontrole uit. Er is geen accountantscontrole.

De jaarlijkse exploitatie blijft beperkt tot een paar duizend euro. Het budget bestaat uit jaarlijkse gemeentegelden, de contributiegelden van de leden (5,- per lid), de opbrengsten van het verhuur van de volkstuintjes, van de verkoop van planten en van het beheer van de fietsenstalling. Het is met name de fietsenstalling die tegenwoordig zorgt voor een stabiele en gezonde financiële basis. Daarnaast zijn er tal van begunstigers en mensen in het netwerk van bewoners die veelal in materieel zin een bijdrage leveren. Belangrijkste uitgaven

betreffen zaaigoed, planten, gereedschap, materialen voor vernieuwing, voeding voor en onderhoud van de dieren, kleine kopieerkosten.

Georganiseerde activiteiten worden apart bekostigd en via persoonlijke contacten ondersteund.

Ook voor afzonderlijke projecten en plannen wordt soms subsidie aangevraagd. Zo is een pas gestart project binnen de hof, een waterbeheerplan, gesubsidieerd door de gemeente en wordt nu ook het ontwikkelen van het nieuwe beheerplan gesubsidieerd door Stichting Samenhang.

Ontwikkeling

De Bickershof kan als associatie van bewonersparticipatie en zelfbeheer een succes genoemd worden. De gemeente ziet de Bickershof als een mooie vorm van bewonersparticipatie waar zowel bewoners als gemeente baat bij hebben.

Hoewel de hof floreert, ligt de organisatie op dit moment toch enigszins stil; recent zijn twee bestuursleden weggevallen. Men stopt nu al de beschikbare energie in de ontwikkeling van een nieuw beheerplan, dat moet gaan dienen als historisch naslagwerk en als een soort handboek voor de toekomstige bewoners.

Met kleine deelprojecten worden innovatieve stappen gezet. Zo wordt met een nieuw waterbeheerplan het regenwater via de leemvijver in een kringloop gebracht. In de toekomst moeten voortdurend dit soort vernieuwingen plaatsvinden.

In het verleden is in de hof af en toe geëxperimenteerd met het tijdelijk plaatsen van kunstwerken. Dat bleek iedere keer vooral een financieel moeilijke opgave, omdat het verzekeren van kunstwerken in openbare ruimtes niet goedkoop is. Er wordt nu gezocht naar goede alternatieve wijzen om kunstwerken in de hof te plaatsen. Ook werd op een mooie zomeravond in de tuin spontaan een

Even Geiten

klein concertje voor en door bewoners gegeven. Dat is zo goed bevallen, dat nu gedacht wordt op gezette tijden meer van dergelijke open podium activiteiten te gaan organiseren.

De geschiedenis van de Bickershof heeft geleerd dat er bij de opzet en beheer van een stadshof meer komt kijken dan enkel bevoegdheid: kennis van planten en dieren, van ecologie en tuinieren, kennis van en vaardigheden in beheer, kennis van organisatievormen en sociale processen, en kennis van en ingevoerd zijn in de gemeentelijke organisatie en werkwijze. Vooral dit laatste punt heeft de bewoners de meeste hoofdbrekens gekost, zowel in de voorbereiding als bij het uiteindelijke beheer van de tuin. Een meer welwillende houding ontstond pas toen het 'voortschrijdend inzicht' aan gemeentezijde de gedeelde belangen beter ging onderkennen.

Informatie

De Bickershof
T.a.v. het secretariaat (Marian Moons)
Bekkerstraat 14
3572 SH Utrecht
Tel. (030) 273 44 33
E-mail info@bickershof.nl
Website <http://www.bickershof.nl>
Zie ook:
<http://www.milieudefensie.nl/blad/1997/mei97/permacul.htm>

Peter Peels: "De Bickershof", uitgave van vereniging de Bickershof, Utrecht, 1993.
Jan te Velde: "Meedoen met het Groen. Samenwerking tussen overheid en burger bij het beheer van de openbare ruimte", Schuyt & Co, Haarlem, 1995.

Foto's: Joyce Parlevliet

Dorpshuis Eiland De Woude

Chitra Gajadin

Het eiland De Woude ligt tussen het zeer open water van het Alkmaardermeer en de provinciale weg langs de Markervaart. De Westwouderpolder is een open veenweidegebied met nauwelijks opgaande beplanting. Graslanden, sloten met riet en vaarten zijn beeldbepalend in de Westwouderpolder.

Een meisje van een jaar of acht fietst onverstoord over de wegen op het eiland De Woude. Ze passeert een groep vrouwen die vol belangstelling om zich heen wijst naar de karakteristieke stolpboerderijen en woningen opgetrokken in Zaanse stijl. Twee andere onbekenden worden rondgeleid door de "burgemeester van De Woude". In dit polderlandschap gaat het kind volkomen op in wat ze om zich heen ziet. Zacht rimpelende sloten, overvliegende ganzen, rietgeritsel. In de verte, aan de einder van kilometers open land rijzen de rookpluimen van de hoogovens in IJmuiden. Het kind hoeft niet uit te wijken voor ander verkeer op de wegen in De Woude. Het dorp, waar iedereen elkaar kent, is één groot woonerf waar ze volkomen veilig is. Een boer in blauwe werkkleed steekt zijn hand op en knikt, een vrouw leest zonder opkijken verder wanneer wordt stilgestaan voor haar woning. De Woude is een bezienswaardigheid geworden: een uniek stukje veenweidegebied ideaal voor weide-, water- en rietvogels, evenals voor zeldzame planten zoals de rietorchis.

Introductie

In de afgelopen vijftig jaar is de bevolkings-samenstelling van De Woude veranderd van boerengemeenschap naar forensengemeenschap. René Hoogland en Jeroen van der Meer namen in 1998 het initiatief om Stichting Eiland De Woude op te richten. Hun bedoeling was het vervallen dorpskerkje van De Woude te herbouwen in Zaanse stijl en dit als dorpshuis te benutten voor sociaal-culturele activiteiten. Het kerkje, eigendom van de Kerkvoogdij van de Hervormde kerk, raakte na het "afsterven" van het dorp in verval. Van der Meer: "De kerk was hier de enige openbare plek waar je bijvoorbeeld Sinterklaas kon laten komen, een knutselmiddag of een kaartavond kon houden. Vier jaar geleden zakte de piano door de vloer."

Tot begin negentiger jaren bemoeide de overheid zich nauwelijks met De Woude. Sindsdien was er voortdurend sprake van nieuwe gemeentelijke en provinciale plannen, waaronder ontsluiting van het

eiland door het samen te trekken met bestaande wandelgebieden en fietspaden. De overgrote meerderheid van de bewoners van het eiland De Woude wilde inbreng in nieuwe bestemmingsplannen. Naast Stichting Eiland De Woude die de herbouw van Het Kerkje wilde realiseren, werd in 1999 Vereniging Dorpsraad De Woude opgericht met het doel de belangen van de eilandbewoners te behartigen. Hoogland: "Je inzetten voor je eigen woon- en leefomgeving is doelstelling nummer een van onze vereniging." Van der Meer vult aan: "Wij wisten allang van plannen die rondzwerfen in allerlei gremia als Waterschap, Recreatieschap, Staatsbosbeheer, gemeente Akersloot om De Woude op te stoten in de vaart der volkeren. Men zag prachtige wandelgebieden en leuke fietspaden die de eilanden moesten doorsnijden. Maar dit is zo'n klein dorp, als we worden aangesloten bij belangrijke fietsroutes die er in de buurt zijn dan komen er plotseling honderdduizend fietsers per jaar door dit dorp heen gedurende een korte periode. Je kunt niet duizenden mensen per dag door deze dorpskern heen sturen. We moeten het bewaren zoals het is. De meeste mensen hebben niet alleen geïnvesteerd in renovatie en herbouw van boerderijen maar ze kwamen hier ook wonen omdat het een unieke plek is, die we graag zo willen laten. Dat betekent dat de vereniging in de afgelopen jaren alle ontwikkelingen goed in de gaten heeft gehouden om tegengas te kunnen bieden. Nieuw beleid over De Woude moet billijk en redelijk zijn én in overleg met de dorpsraad. Wij willen geen groei van vijftig procent, de voorzieningen op het eiland zijn daar immers niet voor toegerust. Het gaat ons niet alleen om de kwaliteit van onze woonomgeving, wij willen niet dat overheden over ons heen lopen, zonder dat wij daarin gekend worden."

Initiatiefnemers en deelnemers

Hoogland en Van der Meer kenden het eiland De Woude al voordat ze er kwamen wonen. Beiden zijn er twintig kilometer vandaan geboren. Hoogland, die als bijnaam "de burgemeester van De Woude" heeft, woont er nu zeventien jaar en werkt als directeur bij de ABN-Amro. Jeroen van der Meer, werkzaam bij IBM, verhuisde negen jaar geleden met zijn gezin naar De Woude. Beiden

Recreatie

hebben in hun dagelijks leven veel met organisatie-werk en het opzetten van nieuwe projecten te maken. Zo zijn ze haast vanzelf in een trekkersrol beland. Ze kunnen uitstekend brieven schrijven en voordrachten houden met name naar de overheid. De prettige leefomgeving die op De Woude bestaat, willen ze behouden. Een ander probleem dat de inwoners van De Woude mobiliseerde was de plotselinge verhoging van de ponttarieven. Van der Meer: "Op De Woude kan je alleen met een pont komen. Drie jaar geleden ging het beheer van het pontveer van de Gemeente over naar het Waterschap, tegelijkertijd gingen de tarieven ongeveer met 1000% omhoog. Eerst betaalde je een dubbeltje, nu is het een euro. Toen zijn we met alle bewoners bij elkaar gekomen en hebben we gezegd dat we niet met ons laten sollen door de overheid. Voorheen was het zo, dat als iemand een probleem had, ging deze naar het gemeentehuis en sloeg met zijn vuist op tafel. Dat was prettig voor de gemeente want zo iemand kan je makkelijk met een zoethoudertje wegsturen. 'Verdeel en heers' was toen de wijze waarop de Gemeente reageerde op klachten van bewoners. Toen de nieuwe pont kwam, bleek dat een paar mensen wat had-

den geregeld zonder de andere bewoners erbij te betrekken. De boeren hadden een veel grotere pont bedongen waar vrachtwagens over heen konden. Dus de pont werd ineens vier keer zo groot."

De leden van Vereniging Dorpsraad De Woude zijn divers qua leeftijd en achtergrond. Vrachtwagenchauffeurs, timmermannen, kunstenaars, boeren, directeurs, ondernemers, een journalist, vissers, kapitein, pontbaas, gepensioneerden. De angst dat het eiland een yuppeneiland zou worden, bleek ongegrond. Van der Meer: "Om hier te gaan wonen moet je toch een beetje gek zijn. Ga jij een miljoen uitgeven aan een woning als je 's avonds na elf uur niet eens meer naar huis kunt rijden?" Hoogland licht toe waarom hij in De Woude woont: "Om de rust en toch een aparte woonomgeving, ik heb 'n fantastisch uitzicht. Maar als ik mijn vrienden hoor, dan zeggen de meeste dames 'ik zou hier niet willen wonen, hoe moet het met de kinderen, het gedoe met het bootje en ik kan 's avonds niet weg. Je zit op mekaar en er is geen winkel'. Daarom heb je de gemêleerdheid van mensen die om een hele andere redenen hier kwamen wonen dan in een gemiddelde villawijk." Van der Meer beschrijft De Woude als zijn droom. "Ik was op slag verliefd op het eiland en op dit huis. Ik wist meteen dat ik hier wilde wonen en mijn kinderen grootbrengen. Dit dorp is voor mensen met kinderen een jongensboek. Koeien, hooibergen, vissen, zwemmen dat gaat driekwart van het jaar gewoon door." Toch is er geen koffiedrinkcultuur ontstaan in het dorp. Er wordt gezamenlijk veel ondernomen zonder voortdurend op elkaars lip te zitten. Iedereen is redelijk op zichzelf en dopt zijn eigen boontjes.

Economische belangen spelen nauwelijks een rol. Echte belangentegenstellingen vind je niet op De Woude. Café-restaurant 't Kombof zit niet te wachten op grootschalige recreatie bijvoorbeeld door ontsluiting van De Woude door fietspaden. Noch zoeken de twee campingeigenaren naar uitbreiding, ze willen liever de knusheid behouden. Elke tweede dinsdag in de maand kan eenieder de bijeenkomst van de dorpsraad binnenstappen en zeggen wat ie op zijn hart heeft. Omdat iedereen elkaar goed kent, is er geen drempel om iets te bespreken.

Profijtgroepen en draagvlak

Veertig van de honderdendertig bewoners van De Woude zijn onder de twaalf. Dat noodzaakt gerichte activiteiten voor jongeren die anders vertier elders gaan zoeken. Van der Meer: "Als mijn zoon naar de dichtstbijzijnde gemeentelijke voorziening moet dan is hij een uur aan het fietsen en dus is het eigenlijk onbereikbaar.

Initiatiefnemer Jeroen van der Meer

Elke gemeenschap heeft recht op openbare voorzieningen, in principe een waterdicht verhaal.” Hoogland en Van der Meer vertellen dat dit verhaal overall met enthousiasme werd ontvangen. Veel mensen zegden meteen hun steun toe. Vijfentwintig bedrijven, particulieren en fondsen hebben bijgedragen in de bouwkosten van het Kerkje.

Momenteel wordt er gezamenlijk door de eilandbewoners hard gewerkt aan de afwerking van het nieuwe kerkje van de Woude die eind 2002 gebruiksklaar moet zijn. Deze nieuwe kerk voldoet aan de eisen van deze tijd, het is een volwaardige plek om dorpsactiviteiten te organiseren. Een kerk weer opbouwen en het vervolgens gebruiken als dorpshuis vinden Hoogland en Van der Meer volkomen logisch. Volgens hen hebben kerken altijd gefungeerd als ontmoetingsplaats. Op de plek van de kerk een geheel ander gebouw neerzetten, was nooit een optie. Hoogland: “We hebben gehandeld uit respect voor wat er was. De Woude heeft in de zestiende eeuw tijdens de Reformatie een schuilkerk gehad. Er heeft hier altijd een kerk gestaan.” Van der Meer voegt toe: “Het motto van de eerste vergadering was ‘red de kerk’, onder die noemer hebben we altijd gehandeld.” Beiden vinden dat er in een dorp een originele kerk mét kerktoren thuis hoort.

Werkwijze

Van der Meer: “Op 1 november 1998 hebben we met z’n allen gezegd, we gaan een nieuwe kerk bouwen. Het eerste jaar werd energie gestoken om het pand in ons eigendom te verkrijgen. Daarna werden fondsen aangeschreven en werd de Gemeente Akersloot overtuigd. Januari 2002 hebben we met z’n allen het oude pand gesloopt. Een aannemer heeft het casco gebouwd. In de zomer zijn we begonnen met aftimmeren van het binnenwerk.” Elke woensdagmiddag en avond wordt gezamenlijk geklust door de bewoners. Of daar ook een ideologie achter steekt? Hoogland: “Heel simpel, we hadden niet genoeg geld!”

De Woude is een voorbeeld van succesvolle bewonersparticipatie. Hoogland: “Je hebt een plan en je moet op het niveau van de mensen inschieten. Als je mensen een taak geeft waar ze niet op berekend zijn, dan gaat het niet goed. En dat is het inzicht dat je als trekker moet hebben. Je moet er ook veel tijd voor willen vrijmaken. Hoeveel uren wij er in hebben gestoken! Drie of vier mensen vormen het hart van de organisatie. Je moet wel twee stappen vooruit denken maar met de mensen meegaan. De middelmaat bepaalt het tempo. Je moet ‘eerste onder de gelijken’ zijn. Wij staan zelf ook in

de blubber te werken, dat is solidair en daarmee krijg je andere mensen mee. Samen wat doen is leuk, misschien van oudsher meegekregen, niet bang zijn voor het ongewisse. Gewoon maar gaan.”

Begeleiding

Wat betreft de begeleiding van hun project om het Kerkje in Zaanse stijl weer op te bouwen, hebben de bewoners van De Woude alles zelf gedaan. Hoogland: “De vijf ambtenaren van Gemeente Akersloot hadden ook wat anders te doen. We hebben zelf besturen opgericht, statuten, plannen, begrotingen gemaakt en presentaties voor de gemeente gehouden. Pro-actief insteken en niet afwachten. Ons verhaal wekte bij iedereen veel enthousiasme op en dat werkte stimulerend. We hebben ook gebruik gemaakt van de kennis die we in huis hadden. Samen met twee bouwkundigen uit het dorp hebben we een bouwcommissie opgezet om de bouw te begeleiden. Er is voortdurend overleg tussen alle partijen. Ook informeel, je komt elkaar gewoon tegen en praat er over.”

Recreatie

Het kerkje

Organisatie

Van der Meer: “We moesten een rechtsvorm hebben. Een stichting is redelijk soepel in het nemen van besluiten en schept meer ruimte om te handelen. Besluitvorming binnen een vereniging duurt langer. Maar uiteindelijk vonden we dat niet alleen een stichting met een paar mensen verantwoordelijk kon zijn voor zo’n groot opgezet project. Toen de dorpsraad er kwam, een democratisch platform, hebben we de stichting gekoppeld aan de dorpsraad. De stichting werkt nu onder mandaat van de dorpsraad.” Hoogland: “Als je voortgang wilt boeken kan je niet telkens met dertig mensen gaan vergaderen. Daarom een team van gemotiveerde mensen, dat verantwoording af kan leggen aan de gemeenschap.” Door de combinatie van rechtspersonen, de stichting die werkt onder het mandaat van de vereniging, is slagvaardigheid (inzake de bouw van het dorpshuis) en democratische verantwoording gecombineerd.

Financiën

Van een eigen budget was in het begin geen sprake. De stichting bezat slechts een kerk die voor één gulden was aangeschaft. Door fondsenwerving (o.a. VSB Fonds en Juliana Welzijnfonds) en een gift van 150.000 gulden van Gemeente Akersloot, kwam de stichting aan de eerste financiën. De bewoners hebben verder van alles en nog wat ondernomen om geld te genereren voor de bouw van het kerkje, hun dorpshuis. Een kwart van het totale budget nodig voor de wederopbouw van het kerkje kwam door inspanningen van de bewoners zelf. Onder andere uit de verkoop van bijvoorbeeld ansichtkaarten. Verder werd een boekje over De Woude gemaakt. Rommelmarkten en veilingen brachten veel geld op. De financiële verantwoording gebeurt volgens de eisen van het VSB fonds (accountantsverklaringen). Jaarrekeningen van de vereniging en de stichting worden voorgelegd aan de ledenvergadering.

Ontwikkeling

De wijze waarop de bewoners van De Woude zich hebben georganiseerd, geldt als een voorbeeld voor de regio. De belangstelling van diverse organisaties en overheden om op bezoek te komen, neemt toe. Van der Meer: “We lopen er niet mee te koop maar dat zoveel verschillende partijen die ogenschijnlijk weinig met elkaar te maken hebben toch participeren in hetzelfde project, geeft wel iets aan. Het heeft behalve dat we een goed verhaal hebben, ook te maken met de manier waarop we het zelf georganiseerd hebben. Het geheim van ons succes is dat we goed omgaan met elkaar.”

Door actieve betrokkenheid heeft de dorpsraad ook een stempel gedrukt op het nieuwe bestemmingsplan voor De Woude. Twee jaar lang is intensief samengewerkt met diverse belanghebbenden. De geïsoleerde ligging, in het verleden vaak een groot nadeel, heeft de dorpsraad nu juist als voordeel kunnen aanwenden. De Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening geeft aan dat de verschillende ruimtelijke kwaliteiten van de Nederlandse steden, dorpen en landschappen zullen worden beschermd en ontwikkeld. De bijzondere natuurlijke waarden en kenmerken van De Woude, een gebied van bijzondere landschappelijke en cultuurhistorische betekenis, dient beschermd te worden. Hoogland: “Als je een beetje op de hoogte bent van maatschappelijke ontwikkelingen is het niet moeilijk om in te spelen op actuele ontwikkelingen. Ik heb mijn zelscheppende karakter hier kunnen botvieren. Verbondenheid met een plek kun je zelf creëren.”

Van der Meer: “Ik ben trots op wat we hier hebben. Niet alleen een eigen woonplek, ik vind het leuk om te vertellen dat ik op een eilandje in het Alkmaardermeer woon, maar ook op onze onderlinge samenwerking. Als iemand bijvoorbeeld een huis gaat slopen, dan helpt iedereen mee. Ik heb het idee dat ik hier nooit meer weg ga.”

Informatie

www.dewoude.net